

HOMO BIOLOGICUS

Pier Vincenzo Piazza (n. 1961) este medic, psihiatru și neurobiolog specializat în dependență și boli psihiatrice. Este fondatorul Neurocentre Magendie din Bordeaux, pe care l-a condus până la sfârșitul anului 2017. În urma cercetării mecanismelor moleculare ale dependenței și bolilor psihiatrice, Piazza a pregătit calea către o nouă clasă farmacologică pentru combaterea sindromului Down, a schizofreniei sau a efectelor THC, molecula activă din canabis. El este, de asemenea, interesat de mecanismul vulnerabilității la droguri. A primit Marele Premiu INSERM pentru toate cercetările sale privind mecanismele fiziopatologice ale bolilor psihiatrice și Marele Premiu Lamonica pentru Neurologie de la Academia de Științe. În 2013, a fondat start-up-ul de biotehnologie *Aelis Farma*, pe care l-a condus până la sfârșitul anului 2017. Obiectivul acestei companii este dezvoltarea unei noi clase farmacologice care să permită tratarea dependenței de canabis și a anumitor boli cognitive. În momentul de față, Piazza este directorul de cercetare al Institutului Național de Sănătate și Cercetări Medicale (INSERM).

Pier Vincenzo Piazza

În colaborare cu Anne Jeanblanc

HOMO BIOLOGICUS

Cum explică biologia
natura umană

Traducere din franceză
de Ines Simionescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Această carte este dedicată celor care mi-au creat biologia.

*Familia Piazza: Chantal (soție), Yasmin și Lucia (fiice),
Stefano și Ugo (frați), Esmeralda, Vinci și Pietro (veri)
și, bineînțeles, Nicoló și Silvana (părinți).*

*Grupului meu de prieteni de ieri și de azi: Andrea, Annelise,
Chicco, Cyrille, Karine și Patrick.*

Profesorilor mei într-ale gândirii: Michel, Jane și Ian.

*Fără să-i uit pe nenumărații oameni răi și buni care s-au
întipărit pentru totdeauna printre meandrele neuronilor mei.*

Dacă vrem ca totul să rămână așa cum este, trebuie ca
totul să se schimbe. —Giuseppe Tomasi di Lampedusa,
Ghepardul*

Un blestem sicilian care durează de milenii.

---

* Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Ghepardul*, trad. de Gabriela Lungu,
Humanitas Fiction, București, 2011 (n. red.).

Cuprins

Prolog. Totul s-a schimbat, însă nimic nu e cu adevărat diferit	13
I. MATERIA	
1. Legenda ființei umane imateriale	19
Credința în suflet	21
<i>Sufletul religiilor sau Ferrari pentru toți . . . . .</i>	21
<i>Sufletul nerăbdării . . . . .</i>	23
Fără credință nu există suflet	24
<i>De ce să credem mai degrabă în suflet decât în extraterestri . . . . .</i>	25
<i>Datarea minții umane . . . . .</i>	28
<i>Adevărata întrebare este dacă apa și gheața se află în aceeași dimensiune . . . . .</i>	34
Sufletul bunului-simț	36
De la biologia fără suflet la sufletul biologiei	39
2. Biologia, asemenea sufletului, este extrem de schimbătoare	45
Un suflet impalpabil	45
Genomul este un instrument muzical polivalent	47
Proteinele sunt note polifonice	50
Ce anume determină polifonia proteinelor	55
<i>Celule cât niște metropole . . . . .</i>	56
<i>Organe cât niște planete . . . . .</i>	58
<i>Indivizi la fel de diferiți ca stelele de pe cer . . . . .</i>	59
<i>Câte galaxii, atâtea povești . . . . .</i>	60

3. Biologia, asemenea sufletului, se hrănește din mediu	65
Experiențe de viață care vorbesc minții	65
Hazardurile existenței formează creierul	68
<i>Hazard, sau necesitate?</i>	72
Cum se imprimă experiențele în neuroni	75
<i>Fizica se transformă în biologie</i>	76
<i>Sinapsele modifică creierul</i>	77
Experiențele de viață au efecte asupra întregii noastre biologii	80
<i>Secretul constă într-o scară bună</i>	82
<i>Cum trecem de la corpul peștilor la corpul nostru</i>	83
Traiul sub un stres permanent	87
<i>Ce stres, pentru cine și când?</i>	88
<i>Hormonii steroizi, dirijorii orchestrei stresului</i>	92
<i>În jungla stresului, dopamina este călăuză noastră</i>	95
<i>E întotdeauna o chestiune de echilibru</i>	97
Stresul sufletului sau sufletul stresului	99
<i>Imposibil de uitat</i>	99
<i>Noapțile fără somn</i>	101
<i>În căutarea fricii</i>	103
<i>Concedii prea liniștite</i>	105
<i>Când nu ne mai rămâne decât drogul</i>	109
Biologiei noastre îi este foame de experiențe care o marchează profund	111

II. ASPIRAȚIILE

4. Biologia caută libertatea	115
Libertatea se află în centrul aspirațiilor umane	115
Da, să fim liberi, însă pentru ce anume?	118
<i>Libertatea anticilor în slujba naturii umane</i>	119
<i>Libertatea creștinilor în slujba lui Dumnezeu</i>	120
<i>Libertatea omului modern în slujba distracției</i>	125
Suntem cu toții sclavii termodinamicii	129
<i>De la energia imperisabilă la dezordinea ineluctabilă</i>	129
<i>Lupta vieții împotriva sclaviei entropiei</i>	133
<i>Un mecanism cu entropie scăzută trebuie să producă mult</i>	135

Biologia ne eliberează de sclavia entropiei.....	138
<i>Despre aer, apă și hrană</i>	139
<i>Respirăm fără a simți nevoia</i>	141
<i>Beți numai atunci când e necesar</i>	142
<i>Mâncați întotdeauna de plăcere</i>	144
<i>Până la urmă, nu e vorba decât de homeostază</i>	149
De la bucuria de a trăi la faptul de a trăi pentru a te bucura	152
O biologie liberă care ne face inutili	156
5. Biologia produce două moduri de a fi în lume	159
Plăcerea și fericirea conturează două civilizații diferite	159
Biologia spiritualismului și a materialismului	161
Conservatorismul și progresismul sunt de asemenea	
de origine biologică	166
<i>Homo exostaticus și Homo endostaticus, frați dușmani</i>	174
Și dacă <i>Homo interstaticus</i> s-ar ridica în cele din urmă?	179
Coborârea în materie ne ridică în cele din urmă	188
6. Biologia dă sens vieții.....	189
Viața: un catalizator de identități.....	189
Unicitatea omului	193
Unici da, superiori poate	198
 III. EXCESELE	
7. Norme, normalitate, vicii și boli.....	209
Normele și normalitatea	211
Viciile: comportamente dezaxate, din nefericire normale	215
Bolile: comportamente normale complet dezaxate	221
<i>Neurologia și psihiatria între exces și eșec</i>	222
<i>Când excesul devine boală</i>	224
Între boală și viciu, cancerul psihosocial al dependenței.....	227
8. Obezitatea: un creier bolnav din cauza mediului	236
Ne îngrășăm fiindcă suntem prea inteligenți	236
De ce nu este toată lumea obeză	239
Acumularea grăsimii este un program biologic subtil	240
Din ce în ce mai gras: este normal să nu știi să te oprești	244

Gras și fericit? Reziliența excesului	245
Și dacă am elabora regimuri adaptate pentru cei care au nevoie de ele?	247
Obezitatea, o boală care nu seamănă cu celelalte	254
9. Toxicomania: un creier tot mai bolnav	256
Toxicomania, un cancer psihosocial	256
De ce aproape toată lumea se droghează?	258
<i>Nicotina, opioidele și canabinoizii înlocuiesc neurotransmițătorii</i>	259
<i>Psihostimulentele și alcoolul intensifică activitatea neurotransmițătorilor</i>	260
<i>Un efect atractiv comun</i>	261
De ce ar trebui să evităm drogurile?	262
<i>Toate drogurile au o acțiune prea puternică</i>	263
<i>Fiecare drog cu efectele sale toxice</i>	266
Plăcere pentru unii, dependență pentru alții	273
Drogurile legale și ilegale: cum și de ce	274
Cum devenim toxicomani?	278
<i>Cum recunosc medicii dependența</i>	281
<i>Cum recunoaștem un caz de dependență dacă nu suntem medici</i>	283
Modificările cerebrale care conduc la toxicomanie	288
<i>Lungul marș de la vulnerabilitate la droguri</i>	288
<i>Pierderea plasticității și voința</i>	292
Toxicomania este o adevărată tulburare comportamentală	293
Cum să combatem toxicomania?	295
<i>Adaptarea abordărilor la realitate</i>	295
<i>Ar fi suficient să abordăm toxicomania la fel ca pe alte boli</i>	297
Epilog. Nimic nu s-a schimbat cu adevărat, însă totul e diferit ...	303
<i>Scurtă recapitulare a unor concepte din biologie</i>	307
<i>Referințe bibliografice</i>	335
<i>Mulțumiri</i>	349

Prolog

Totul s-a schimbat, însă nimic nu e cu adevărat diferit

Iată-ne în secolul XXI, în pragul celui de-al treilea mileniu, într-un univers ce pare fără limite. Tornada științei și tehnologiei ne-a oferit o înțelegere a lumii fizice care nu are nimic în comun cu cea din secolul trecut. Însă asta nu e tot. Cele mai spectaculoase progrese referitoare la capacitatea noastră de acțiune asupra propriului mediu înconjurător, apropiat sau îndepărtat, nu s-ar putea realiza decât prin intermediul mijloacelor de transport și de comunicare, al computerelor și internetului, al medicinei și chirurgiei, al electronicii, ingineriei și geneticii, fără să uităm, din păcate, de industria armamentului. Toate aceste inovații au creat o nouă civilizație pur și simplu de neimaginat în urmă cu un veac.

Un singur lucru tulbură această eră în care toate speranțele sunt permise. Veriga slabă, trebuie să recunoaștem, suntem noi, ființele umane. De milenii întregi, conceptul de ființă umană nu a evoluat deloc. Aproape toți continuăm să credem că omul este alcătuit din două esențe. Am fi singura formă de viață compusă dintr-o parte materială, corpul, și dintr-o altă parte, imaterială, spiritul sau sufletul (mințea). Nimeni nu a reușit încă să dovedească această idee, dar legenda sufletului continuă să existe. De ce?

Răspunsul este destul de simplu: esența imaterială este cea mai bună idee, singura convingătoare, pe care am fi putut-o

găsi pentru a explica percepția pe care o avem despre noi înșine. Într-adevăr, religiile au contribuit mult la alimentarea acestei credințe, iar științele sociale și umane nu au rămas nici ele mai prejos. Însă, la nivel fundamental, este pur și simplu numai o problemă de bun-simț. Simțim cu toții, și voi, și eu, că suntem ființe greu de pătruns, în permanentă schimbare, capabile de orice, formate prin experiențe și animate de mii de aspirații contradictorii, cel mai adesea inutile. Acest mod de funcționare este foarte diferit de cel al lumii fizice care ne înconjoară, condusă de legi exacte care o fac previzibilă. Cum am avut nevoie și de un lucru care nu e material pentru a explica ceea ce suntem, am inventat o nonmaterie: o esență imaterială, un suflet.

În mod paradoxal, descoperirea funcționării corpului și creierului în secolul XX nu a zdruncinat legenda esenței imateriale, ci, dimpotrivă, a consolidat-o. Știința secolului trecut ne propune o biologie rigidă, deterministă, produsă de gene imuabile, moștenite de la părinții noștri. Acest mod de funcționare este absolut incompatibil cu impresia noastră cu privire la cine suntem și face ideea de esență imaterială mai necesară și mai convingătoare. Însă iată că sosesc secolul XXI și noul mileniu și, odată cu ele, descoperiri dintre cele mai revoluționare ale timpurilor moderne: cele ale unor legi autentice ce guvernează biologia corpului și creierului nostru. Aceste cunoștințe descriu o biologie care, în cele din urmă, ne seamănă și ne permite să descoperim ce anume suntem cu adevărat, fără să fie nevoie să recurgem la o esență imaterială.

Bineînțeles, vă înțeleg scepticismul. Nimeni (sau aproape nimeni) nu a mai auzit vorbindu-se despre acest progres extraordinar, care schimbă înfățișarea biologiei și ne eliberează de necesitatea existenței unui suflet. Vă aud cum gândiți că „dacă era adevărat, s-ar ști“. Explicația acestei necunoașteri e destul de simplă. Nu este vorba despre una, două sau trei descoperiri majore, așa cum sunt materia întunecată, relativitatea

sau antibioticele. Nu, este vorba despre sute de descoperiri care, luate separat, nu atrag prea mult atenția și nu ajung pe prima pagină a ziarelor. Semnificația lor revoluționară se întrevede numai atunci când le aducem laolaltă.

Biologia ne permite în prezent să explicăm cu ușurință natura noastră mereu schimbătoare, aspirațiile noastre uneori inutile, excesele noastre din ce în ce mai evidente. Ajunge chiar să ne dezvăluie secretele a două tendințe care trag în toate direcțiile și destramă de milenii societatea umană: spiritualismul conservator, de o parte, și progresismul materialist, de cealaltă parte. Pentru a înțelege cu adevărat ce suntem astăzi (iar acest lucru reprezintă unul dintre aspectele cele mai surprinzătoare), trebuie să ne întoarcem la ceea ce eram în preistorie. Biologia noastră este aproape la fel deoarece, în cazul său, 15.000 de ani sunt echivalenți cu o clipire. Trăim cu un creier care nu a suferit modificări de milenii, iar acest lucru face toată diferența.

Nu vă neliniștiți însă, această carte nu este încă o încercare de a nega sufletul sau imaterialitatea omului pentru a ridica în slăvi încă o dată reducționismul. Ar fi un exercițiu pretențios și steril. Nu este posibilă reducerea sufletului la materie. Reducționismul nu a făcut decât să mărească clivajul dintre corpul nostru și ceea ce percepem că este imaterialitatea omului. Dimpotrivă, această carte demonstrează că noile cunoștințe din domeniul biologiei permit întruparea sufletului, nu renunțarea la el. Ne îngăduie să-l facem ceva real. Prin urmare, nu sufletul, ci imaterialitatea lui este cea care devine inutilă și desuetă, din moment ce nu mai avem nevoie să explicăm ceea ce resimțim.

Am scris această carte pentru a demonstra că materializarea esenței imateriale a omului ar putea fi una dintre acțiunile cele mai revoluționare și mai utile pe care specia noastră le-a realizat de multă vreme.

I. MATERIA

1. Legenda ființei umane imateriale

Se va spune că exagerez, că există subiecte asupra cărora ființele umane sunt de acord, cum ar fi, de exemplu, faptul de a interzice genocidul, tortura sau rasismul. Cu toate acestea, la scara speciei noastre, și nu numai la scara unei civilizații sau a unei națiuni, această impresie este, din păcate, falsă; genocidul, tortura și rasismul rămân permanent în actualitate.

Numai pornind de la dovezile lumii fizice acordul este aproape unanim, existând un consens de 90% ce ne permite să spunem că „atunci când e vreme frumoasă, cerul este albastru“ sau că „dacă sărim de pe un bloc de zece etaje, ne zdrobim la impactul cu solul“. În rest, și mai ales în cazul ideilor abstracte, opiniile sunt nenumărate.

Există cu toate acestea o idee abstractă care pare să întrunească acordul populației umane: convingerea că, pentru a crea un om, nu e suficientă o singură materie, ci este nevoie de măcar două. Este umanocentrismul (antropocentrismul) dualist, care îl consideră pe *Homo sapiens* singura ființă umană constituită dintr-un corp biologic și o esență imaterială, non-biologică. Conform acestei perspective, omul e considerat nu doar superior altor specii vii, ci și diferit din punct de vedere calitativ. Este singurul organism multidimensional alcătuit dintr-o parte fizică și dintr-o parte nonfizică, în timp ce restul ființelor vii sunt monodimensionale și formate exclusiv din materie.

Există trei tipuri fundamentale de umanocentrism dualist. Primul este cel al credincioșilor care, îndrumați de cler, își construiesc existența în jurul necesităților unui suflet nemuritor pe care îl pregătesc pentru o viață lungă într-o dimensiune spirituală. Al doilea este cel al anumitor curente din domeniile științelor umaniste și sociale, un dualism mai degrabă negaționist. În acest caz, nu se vorbește despre un suflet eteric, ci mai curând despre existența unei minți care nu e biologică. În cele din urmă, avem dualismul secular obișnuit, cel care ne este comun tuturor și care, condus de bun-simț, consideră incredibil faptul că experiențele noastre cotidiene ar putea fi explicate numai prin intermediul biologiei.

Adunați toate aceste umanocentrisme și veți constata că toată lumea (sau aproape toată lumea) aderă la această concepție total abstractă. Chiar și ideea de Dumnezeu, pe care avem tendința s-o considerăm universală, se află în urma sa, din moment ce necredincioșii seculari sunt cel mai adesea umanocentriști dualiști. Totuși, această concepție dualistă referitoare la ființa umană nu este mai puțin abstractă decât cea de Dumnezeu, deoarece nimeni nu a putut să dovedească vreodată că a văzut această jumătate imaterială ce se presupune că există în corpul nostru.

Reflectând la acest lucru, legenda unui om superior celorlalte ființe vii datorită alcătuirii sale din două esențe, una materială și alta imaterială, este un adevărat mister. Reprezintă singura idee fără nici un fundament obiectiv care a putut să unifice specia noastră și care suscită un consens la fel de mare precum dovezile materiale. Cum s-a ajuns aici? Motivele sunt numeroase și diverse, dar, în esență, sunt în număr de trei: este o problemă de credință, de rea-credință și de bun-simț.

Credința în suflet

În ceea ce numim lume occidentală, originile culturale ale umanocentrismului dualist se regăsesc în religiile cărții, și anume (în ordinea apariției) iudaismul (600 de ani înainte de Isus Cristos), creștinismul (anul 0) și religia musulmană (550 de ani după Isus Cristos). Aceste trei religii exercită o influență culturală asupra unui număr de patru miliarde de oameni dintre cele șapte miliarde care populează planeta noastră.

Religiile cărții nu numai că separă corpul material și muritor de sufletul imaterial și nemuritor, dar, în plus, le pun în opoziție. Sufletul, prin voința sa, trebuie să mențină corpul pe drumul cel bun și să îl determine să respecte regulile stabilite de Dumnezeu. Urmarea acestei căi predefinite este singura modalitate prin care sufletul poate accede, după moarte, la o altă realitate mult mai plăcută decât cea trăită pe pământ: raiul, acolo unde îl așteaptă o bucurie fără margini alături de Dumnezeu. În schimb, dacă sufletul se pierde cedând tentațiilor trupului, pedeapsa este suferința nesfârșită a infernului.

Această separare dintre corp și suflet, precum și considerarea existenței terestre drept o stare intermediară în timpul căreia comportamentul nostru va hotărî destinul sufletului după moarte, sunt la fel de explicit enunțate de religiile dharmice (pe locul trei la nivel mondial, cu un miliard și jumătate de credincioși): hinduismul și budismul. Din perspectiva lor, după moarte sufletul se poate reîncarna într-un alt corp dacă individul nu și-a încheiat parcursul inițiativ pe pământ.

Sufletul religiilor sau Ferrari pentru toți

Religiile separă destul de clar corpul de suflet. Ele stabilesc de asemenea o ierarhie între cele două, oferind o poziție dominantă esenței noastre imateriale. Corpul și realitatea fizică nu

sunt decât o etapă, o mică paranteză ce precedă realitatea imaterială ce va primi sufletul pentru o perioadă infinită.

Dacă aveți două automobile, unul sport și frumos, pentru propria voastră plăcere, și unul obișnuit pentru fiecare zi, sufletul este primul, cu care sunteți foarte atenți, în timp ce corpul este utilitară terestră. Acest din urmă vehicul poate că este un pic deteriorat, dar nu e ceva grav. Atâta vreme cât merge, totul este în regulă. Ce ne-am face însă dacă nu am dispune decât de o singură mașină? Ar fi obiectul unor îngrijiri mai atente? Cu alte cuvinte, am face aceleași ravagii planetei noastre, florei sale, faunei sale și celorlalte ființe umane dacă ne-am considera doar o materie printre atâtea altele?

Ideea că suntem un suflet eteric nemuritor, aflat doar în trecere, ne privează de un sentiment veritabil de apartenență la natură și la planeta noastră. Și aceasta pentru că, în ultimă instanță, la ce bun să respectăm și să protejăm o realitate căreia nu îi aparținem? Dualismul umanocentrist ar putea fi unul dintre motivele care explică de ce mișcările ecologiste întâmpină atât de multe probleme în a se face auzite și, prin urmare, de ce continuăm să distrugem, în mod inexorabil și prostesc, lumea care ne înconjoară.

Bineînțeles, este dificil să contrazicem în mod rațional fundamentele dualismului umanocentrist al doctrinelor religioase din moment ce nu se bazează pe observații, ci pe credințe. Acestea din urmă nu urmăresc un proces rațional de verificare. Ele se bazează pe sentimentul, avut numai de credincios, că e un lucru „adevărat“. Este vorba despre un tip de iluminare pe care îl numim în general „act de credință“. În consecință, nu are nici un efect să-i spui unui credincios că nimeni nu a putut să demonstreze vreodată că există suflet, Dumnezeu, rai sau iad. El vede ceea ce necredinciosul ignoră din cauza faptului că nu este pătruns de harul divin. Este așadar destul de dificil de discutat cu un credincios despre existența sau despre non-existența unui suflet imaterial. Un om cu credință consideră

că este normal ca ateul să nu creadă în suflet, din moment ce îl consideră aproape ca pe un daltonist lipsit de rațiune care, în ciuda cecității sale cromatice, încearcă să ne convingă că roșul nu există.

Sufletul nerăbdării

Actul de credință este, prin urmare, arma imbatabilă a metafizicii religioase care separă oamenii în două categorii bazate pe capacități diferite. Un prim tip de *Homo sapiens* deține un al șaselea simț ce îi permite să vadă și să simtă lucrurile imateriale complet inaccesibile celui de-al doilea tip de ființe umane, care nu au decât cele cinci simțuri clasice. Problema este că acest al șaselea simț are drept trăsătură specifică faptul că nu poate fi transmis celui care nu îl deține. O mulțime de elemente din mediul nostru înconjurător nu pot fi percepute de propriile simțuri: razele ultraviolete, razele infraroșii, undele radio, ultrasunetele sau câmpurile magnetice. Însă toate aceste fenomene sunt detectabile prin intermediul instrumentelor care le pot transpune în semnale perceptibile pentru noi. Acesta este cazul radioului sau al ochelarilor cu infraroșu care ne permit să vedem pe timp de noapte.

Din păcate, nimeni nu a reușit încă să construiască un dispozitiv care să le permită oamenilor cu cinci simțuri să aibă acces la această realitate metafizică a sufletului. Ne confruntăm cu unul dintre aceste cazuri clasice de realitate ce nu poate fi demonstrată și, în consecință, nu poate fi falsificată. Ființele umane dotate cu șase simțuri pretind că percep lucruri pe care nu le pot demonstra celorlalți, celor care dețin numai cinci. Aceștia din urmă sunt, în schimb, incapabili să demonstreze că al șaselea simț și realitatea imaterială la care se presupune că dă acces nu există.

Ce se poate face? Este imposibil să rezolvăm o controversă de acest tip atacând-o direct și, de altfel, nici o persoană nu a

reușit vreodată asta. Putem totuși să ne punem întrebarea și altfel. Eu am cinci simțuri, iar prietenul meu spune că are șase. Dacă cel de-al șaselea simț al său nu există, atunci de ce este convins cu bună-credință că îl are? Singura explicație este aceea că are nevoie de așa ceva. De ce? Pur și simplu pentru a explica un anumit număr de lucruri altfel imposibil de înțeles. Văzut în acest fel, omul cu șase simțuri ar putea pur și simplu să fie o persoană pe care ignoranța o sperie și o neliniștește. În consecință, când nu cunoaște ceva, inventează.

Atunci nu am avea de-a face cu ființe umane care au cinci sau șase simțuri, ci mai degrabă cu oameni grăbiți, în timp ce restul au răbdare. Cei care sunt grăbiți își umplu lacunele cu roadele imaginației. Cei care sunt răbdători își suportă destul de bine ignoranța și pot păstra în sinea lor incertitudini, în așteptarea unor cunoștințe adevărate dovedite în mod corespunzător.

Prin urmare, intenția mea nu este să neg credința sau pe Dumnezeu, ci să încerc să răspund la întrebările și incertitudinile care au dat naștere legendei sufletului. Ființele umane cu cinci simțuri, cele care sunt răbdătoare, vor găsi în ea, probabil, răspunsurile la întrebările lor rămase în așteptare. Cei care au șase simțuri, care sunt grăbiți, vor găsi răspunsuri realiste la întrebări la care au răspuns poate prea repede.

Fără credință nu există suflet

Umanocentrismul dualist nu e numai rezultatul credințelor religioase. Este de asemenea promovat de unele curente ale dispozitivului nostru cultural secular, anumite școli pe care le numim de științe umaniste și sociale, care includ filozofia, dreptul, sociologia și principalele ramuri ale psihologiei. Aceste științe studiază aspectele comportamentului uman care pretind că nu depind sau că nu sunt explicabile de către